

Major děl. Alois P r o c h á z k a:

## Evakuace měst.

K čl. mjr. let. J. Rýdla, „Evakuace měst v cizině a u nás“, uveřejněném  
v Leteckých rozhledech, čís. 1, 1938.

Autor článku „Evakuace měst v cizině a u nás“ dává otázku, zda se máme přiklonit k názoru provádět evakuaci měst či ji zavrhnout.

Sám zastává názor provádět evakuaci a odůvodňuje to potřebou hospodářských sil na venkově, přeplněním měst a plynoucími z toho obtížemi při zásobování přelidněných míst.

Podle mého názoru nelze se šablonovitě připojit k návrhu pro evakuaci nebo proti ní. U nás bude nutno, právě tak jako v cizině, řešit

každý případ zvlášť a konkrétně. Bude jen dosti málo měst, kde by se dalo o evakuaci ve větším měřítku uvažovat. Na mnohých místech bude úplně zbytečná.

Především je nutno si uvědomit, jaký význam má to neb ono město pro vedení války. Uvažovat máme především o velkých městech, v nichž by mohl letecký útok způsobit paniku, která by měla do jisté míry rozhodující vliv na celkový vnitrozemský život a mohla by jej nebezpečně, třeba i jen dočasně rozrušit. Takových měst je u nás velmi málo. Potom jsou to města a místa, která jsou důležitými komunikačními uzly, průmyslovými středisky a p. Takových míst je hojně. Jsou to převážně města malá, kde má význam jen několik objektů, ať již komunikačních anebo průmyslových.

V těchto malých městech může jít nejvýše o evakuaci míst, která jsou v přímé blízkosti důležitých objektů, do míst vzdálenějších a méně ohrožených, ale v okruhu podniku, tak aby se dělnictvo mohlo denně dostavovat do zaměstnání.

Jiných míst se evakuace vůbec nebude týkat, neboť evakuace je těžko proveditelná a vnesla by nanejvýš chaos do života ve vnitrozemí. A konečně, i kdyby bylo takové méně významné místo napadeno, nebude to mít vliv na vedení války a nepřítel si rozmyslí plýtvat drahým materiálem tam, kde nedosáhne podstatného úspěchu.

Mnohem důležitější než evakuace osob je trvalé přemístění důležitých podniků z velkých měst na venkov a rozptýlené jich umístování. S přemístěním továrny se přemísťuje i dělnictvo a úřednictvo, velkoměstu se tím ulehčí a letecké nebezpečí se pro město zmenšuje, neboť z města zmizí důležitý cíl. To je nejvhodnější evakuace měst, kterou lze provést již v míru a při níž nehrozí poruchy ani v době mobilisace.

U nově budovaných podniků nebudou zvláštní potíže. Je jedno, zda se budují zde či onde, jen když bude zajištěna doprava surovin a odvážení tovarů. Záleží pouze na povolaných činitelích, aby stavby důležitých podniků nepovolovali ve velkých městech, anebo aby zamezili hromadění jich na jednom místě. V tom smyslu je nutno doplnit zákon z r. 1935, č. 82 Sb. z. a n., neboť to je důležitější, než stavění úkrytů.

U podniků, které jsou již vybudovány, je ovšem tento problém mnohem těžší, neboť přemístění takových podniků na venkov vyžaduje velkých finančních obětí. Myslím však, že tyto náklady budou přes to nižší než budování drahých úkrytů. Vybudovat úkryty pouze pro osazenstvo a důležité stroje nechat na pospas, nemá významu. Při prvním útoku budou stroje zničeny a továrna vyřaděna trvale neb aspoň na velmi dlouhou dobu z činnosti. Vybudovat úkryty aspoň pro nejcitlivější části podniku, rozmístit ostatní objekty na široký prostor, zabezpečit dostatečný počet záložních strojů neb aspoň jejich důležitých součástí, zajistit dostatečnou zásobu surovin, uhlí a ostatních potřebných věcí pro případ dopravních poruch ve velkém městě, to znamená jistě takové náklady, že bude výhodnější vybudovat podnik na jiném, odlehlejší a chráněném místě znovu. Ponechat podnik bez výše uvedeného zabezpečení znamená, ponechávat jeho běh za války náhodě a nepříteli, zda jej napadne či ne, zda se mu podaří jej zasáhnout či nikoliv a tím jeho činnost přerušit či jenom omezit. Takový podnik ztrácí za války pro stát svou cenu a s jeho výrobky se nemůže prakticky počítat.

Jistě bude evakuace podniků narážet na odpor, a to nejen u podnikatelů, pro které to znamená velké výdaje, ale i na odpor měst, která často pozbývají odchodem podniku významu a kde odchodem dělnictva trpí obchodnictvo a živnostníci. Na druhé straně získává zase místo, kam byl podnik přemístěn. Tak se tím s celostátního hlediska nic neztrácí, naopak získává, a to musí být rozhodující. Omezuje se tím konečně i přelidňování měst na újmu venkova, obyvatelstvo se více rozptýluje a to má velký význam pro budoucí leteckou válku. Čím rozptýlenější je ubytování obyvatelstva, tím méně ztrát a tím těžší a nákladnější je nepříteli dosáhnout letectvem cennějších úspěchů ve vnitrozemí.

To by byl jeden způsob evakuace, a to evakuace trvalé, nejsnáze proveditelné a nejvýhodnější — evakuace podniků i s osazenstvem.

U vlastní evakuace obyvatelstva, kterou měl major let. Rýdl na mysli, je nutno rozlišovat několik způsobů:

1. Trvalá evakuace osob, které jsou v městě zbytečné nebo jejichž přítomnost je ze zásobovacích důvodů přímo nežádoucí.

2. Pouhé přesídlení v místě nebo do nejbližšího okolí z prostorů nejvíce ohrožených (t. j. z přímé blízkosti důležitých objektů).

3. Úplná evakuace míst z důvodů taktických, na př. v operačním pásmu.

Poslední způsob, t. j. úplnou evakuaci města, není třeba brát ve vnitrozemí v úvahu. Může jít vždy jen o evakuaci částečnou. A zde jsme u nejožehavější části evakuačního problému: kolik obyvatelstva má být nebo může být evakuováno, kdo, kdy a jak? V tom, myslím, se budou názory nejvíce různit.

Především si všimněme trvalé evakuace osob z města někam daleko na venkov. Ta se může týkat jen několika málo velkých měst. Měla-li by se provádět i v místech menších, došli bychom brzy k otázce, kam evakuaci provádět.

Kdo a kolik obyvatelstva může být evakuováno?

Mohou to býti nepochybně jen ti, kdož jsou v městě přebyteční. A kdo je to?

1. Tělesně neb duševně nemocní lidé, mrzáci, přestárlé osoby, neschopné jakékoliv práce.

2. Děti do 14 nebo do 17 let, jichž se nedá použít k žádným službám nebo úkonům ať v občanském životě nebo ve službě CPO.

3. Rekonvalescenti, t. j. osoby, které v míru často naplňují nemocnice a sanatoria, ač mohou být již klidně svěřeni domácímu ošetřování, nebo mohou strávit čas rekonvalescence pod dozorem ošetřovatelky nebo nanejvýš praktického lékaře kdekoli na venkově.

4. Veškeré osoby bez zaměstnání, pensisté a osoby, které svým povoláním nejsou odkázány na trvalý pobyt ve městě. Tu však je nutno vzít v úvahu úkoly v CPO. a v jiných pomocných a ochranných službách ve městě, ke kterým bude nutno většinu těchto osob přidržet.

Je samozřejmé, že tato evakuace musí být předem připravena a prováděna podle mobilizačního plánu. Na prvním místě bude nutno zjistit počet osob, které mají být evakuovány trvale.

Osoby za 1) lze snadno zjistit soupisem. Počet jich se příliš nemění a je možno je vést v evidenci i jmenovitě.

Osoby za 2) (t. j. děti do 14 nebo 17 let) nebude již možno tak lehce předem určit. Mnohá rodina nebude se chtít s dítětem rozloučit. Tu lze počítat jediné s evakuací celé školy někam na venkov, hlavně škol obecných. Jistě nebude třeba evakuovat všechny školy. Budou to především školy, které jsou v blízkosti důležitých podniků. V méně exponovaných částech města nebude evakuace škol nutná. V rodičovských sdruženích se dá zjistit, kteří rodičové souhlasí s evakuací svých dětí a kteří si děcka ponechají u sebe v městě i během války. Podle toho se dá zjistit přibližný počet těch dětí, které mají být evakuovány, zbytek se převede v případě války do škol, které evakuovány nebudou.

K 3). Počet rekonvalescentů, kteří mohou být evakuováni z nemocnic a sanatorií, lze zjistit zase jen přibližně na základě statistických dat, která poskytnou dotčené ústavy.

K 4). Zjišťování těchto osob bude nejtěžší. To by se dalo provést jenom veřejnou úřední výzvou, aby se osoby, které reflektují na evakuaci za války, přihlásily písemně v kanceláři CPO., a to každoročně do určitého data. Na osoby, které se nepřihlásí včas, nebude brán zřetel a evakuace se jim nepovolí. Je to nutné jednak proto, aby mohlo být postaráno o přepravu osob a nenastalo pak přetížení dopravy, jednak bude nutno předem přezkoušet, jaký úkol má ta neb ona osoba ve veřejné službě (na př. v CPO.), aby neutekly osoby, které mají pro případ války přiděleny v městě i důležité úkoly.

Zároveň bude nutno, aby každý uvedl, zda se postará o evakuaci sám, jakým prostředkem a kam, či zda žádá, aby mu bylo evakuační místo úřadem CPO. přiděleno a o jeho přepravu bylo postaráno.

Evakuace buď povolena jediné těm osobám, které budou tímto způsobem registrovány v evakuačních plánech, při čemž se tyto osoby podřídí předpisům, které stran evakuace vydá úřad. Jakákoliv jiná samovolná evakuace musí být přísně zakázána neb i trestána, neboť při prvním náletu by mohla vzniknout panika a útěk z města a tento chaos by pak už nikdo nezvládl.

#### Kam má být evakuace provedena?

Pro osoby za 1) a 3) (nemocné a rekonvalescenty) je nutno předem (již nyní v míru) zajistit výletní hotely, pensiony, ozdravovny v dalekém okolí města, neboť ony osoby bude nutno tak jako tak převézt. Zajištění míst je možno provést zvláštními smlouvami s majiteli nebo přímým zabráním budov za mobilisace.

Školy je možno evakuovat do táborů, weekendových osad a podle okolností i do vesnic, kde budou podmínky pro jejich ubytování a možnost vyučování v místní škole. Jsou obce, které mají školy několikatřídní, avšak dnes vzhledem k menšímu počtu žactva a odlivu žactva do škol občanských (měšťanek) jsou poloprázdné. Vyučuje se na př. jen ve třech třídách, ač škola byla původně pětitřídní. Je samozřejmé, že se školou jdou i učitelé nebo také některé matky dětí, které se ujmou vaření, praní, úklidu a dozoru v noclehárnách děcek.

Na vesnice bude výhodnější evakuovat starší mládež, která může vy-pomoci ve volném čase též při polních pracích, zvláště v době prázdnin.

U škol bude již třeba přihlížet k možnostem evakuačních prostředků. Podle toho, kolik jich bude k dispozici, možno provést evakuaci převozem



do vzdálenějších míst anebo pouze pochodem do míst bližších, ne však vzdálenějších, než je jednodenní pochod.

Nejbližší okolí velkoměsta musí však zůstat vyhrazeno pro přesídlení osob, které denně docházejí do města za svým zaměstnáním.

Osoby za 4) bude nutno rozdělit na dvě kategorie: a) na osoby, které mají svá vlastní bydliště u příbuzných a p. a které se o evakuaci postarají samy. Těm se nanejvýš vymezí doba, kdy mají evakuaci provést;

b) na osoby, které se podrobí hromadné úřední evakuaci. Tu bude nutno spoléhat hlavně jen na pěší pochod, neboť dopravních prostředků bude jistě málo. U těchto osob dá se počítat jen s použitím jich při zemědělských pracích.

To ovšem zase vyžaduje, aby se předem v jednotlivých obcích v okolí zjistilo, kolik osob odchází v mobilisaci k armádě, a podle toho aby se přidělil příslušný počet evakuovaných do obce. Obec je usídli v jednotlivých statech podle potřeby. Za poskytnuté pohostinství musí evakuovaní podle svých schopností a sil vypomoci v hospodářství.

### Dopravní prostředky.

Ty je nutno již předem zjistit a pojmut do evakuačního plánu.

1. **Železnice** budou většinou výjimkou, neboť těch se nedá hromadně použít, budou mít příliš mnoho jiných úkolů. Výjimečně po dohodě s vojenskou správou a jestliže to vozový park železnic dovolí, mohou být snad zařaděny ojediněle jednotlivé vlaky.

2. V hojně míře dá se však použít **autobusů**. Ty musí nahradit dopravu železniční. Autobusů je dostatek a nebudou tak zabrány vojenskou správou. Mimo to mají tu výhodu, že mohou evakuované dopravit i do odlehlých míst a že nejsou ohroženy takovým nebezpečím jako železnice. Je ovšem třeba rovněž předem si podle plánu zajistit u železniční správy i u soukromých dopravců potřebný počet vozů.

3. **Soukromá osobní i nákladní vozidla**: budou z větší části zabrána vojenskou správou a nelze s nimi počítat. Pokud budou k dispozici, použijí jich většinou osoby, které se budou evakuovat samostatně (viz shora za 4a).

4. **Koňské potahy**. Ani s těmi nelze pro první dobu počítat. Snad až později k dodatečnému převozu nejnnutnějších svršků osobám, které byly na venkově evakuovány a rozděleny po jednotlivých hospodářstvích.

5. **Hlavní část evakuace bude nutno provést pěším pochodem**. Proto je nutno volit pro evakuaci místa, která jsou dosažitelná aspoň jednodenním pochodem, a nedovolit do těchto míst evakuaci převozem. Dopravních prostředků, protože jich bude nedostatek, musí být použito výhradně do míst vzdálených.

### Kdy má být evakuace provedena?

Tato otázka je nejožehavější. Nejvhodnější by bylo, provést evakuaci ještě před konfliktem. To bude ovšem téměř neproveditelné, neboť nebude vždy předem známo, kdy konflikt vypukne. V době mobilisace bude zase nejméně dopravních prostředků a největší přesuny osob, a tedy málo vhodná doba. Později bylo by snad již pozdě.

Když uvážíme všechny tyto okolnosti, dojdme k závěru, že aspoň větší část evakuace bude nutno provést právě v době mobilisace. Z toho důvodu je nutno počítat jediné s těmi dopravními prostředky, které budou v mobilisaci k dispozici pro evakuaci. Zároveň bude tím proveden odliv osob a sníženo přeplnění města přílivem přicházejících záložníků, o kterém se zmiňuje autor ve svém článku. Dále se uvolní školy pro jiné účely a uvolní se i nemocnice a sanatoria pro eventuální potřebu při leteckém útoku.

Bude nutno podle ústavů, škol a podle počtu přihlášených osob stanovit transporty, určit jejich pořadí a hodinu odchodu. Pro přihlášené obyvatelstvo bude nutno stanovit místo srazu podle městských čtvrtí nebo ulic (v tělocvičnách, větších sálech a p.), a provádě-li se evakuace pěším pochodem, stanovit přesně i pochodovou osu a určit velitele transportu přímo z osob evakuovaných. Evakuace se bude konat nejčastěji v noci, nebo aspoň v hodinách večerních anebo časných ranních, aby se shromáždění většího transportu na ulici nestalo cílem útoku při eventuelním náletu. Bude to však nutno ohlásit včas vyhláškami, rozhlasem a všemi možnými prostředky, aby se to dověděli všichni, koho se to týká. Ovšem nejvýhodnější by zase bylo, kdyby dni mohly být přesně stanoveny již předem. Je samozřejmě, že takový všeobecný dopravní plán pro všechny může být sestaven jen jedním úřadem. A tím úřadem může být jediné vojenská správa.

**E v a k u a č n í p l á n** musí tedy obsahovat:

jednotlivé transporty, počet osob, kdo je to, velitele transportu, den, hodinu a místo srazu, hodinu odchodu, způsob dopravy, přesně vymezenou pochodovou osu, místo, kam se transport odesílá, event. co kdo smí s sebou vzít;

způsob vyhlášení odchodu transportů (den, hodinu a podle potřeby i místo srazu), jestliže by to nemohlo být zúčastněným již předem oznámeno;

příslušné smlouvy s majiteli hotelů, ozdravoven, táborů stran zajištění míst pro osoby evakuované, dohody s železniční správou, aut. dopravou a p. o dodání vozidel, dohody s obcemi, které přejímají evakuované osoby.

**Finanční zajištění:** kdo si hradí veškeré dopravní výdaje sám, na co přispívá město nebo stát, jakým způsobem bude provedeno v evakuačních místech a na čí náklad stravování a ubytování evakuovaných.

V druhé části plánu bude nutno tímž způsobem zajistit přesídlení osob, které mají stále zaměstnání v městě. Tu aspoň pomine starost o evakuační dopravní prostředky a lze tuto část evakuace provést třebaš i později (v druhém pořadí); bude ovšem nutno zajistit a vyhradit nejbližší místa v okolí výhradně pro přesídlení. Přesídlení musí však být už napřed právě tak plánovitě připraveno, jako trvalá evakuace.

Ke konci si dovolím ještě poznamenat, že se přikloňuji k názoru Němců, kteří říkají, že občan v městě nebo dělník v továrně je v budoucí totální válce právě tak vojákem jako voják na frontě a že musí zůstat na svém místě i v době leteckých útoků, jako zůstává voják na svém stanovišti během dělostřelecké palby. Jinak se zápolí zhroutí a nebude moci udržet bojeschopnost armády v poli; podrazí jí tak nohy. Význam má jenom trvalé přemístění celých podniků na venkov a co možná rovno-

měrné rozptýlení jich po celém území státu. To však je nutno postupně provádět již v míru. Za války je na to již pozdě.

Ježto však musíme počítat se skutečností, jaká dnes je, a ne s tím, co snad někdy v daleké budoucnosti bude, musíme doplnit zákon a vydat přesná nařízení i o evakuaci velkých měst. Soudím však, že trvalá evakuace bude minimální, větší snad bude přesídlení v okruhu města. A tu bude jistě jednodušší způsob mnou navrhovaný, t. j. předběžné přihlášky k evakuaci, ověření, zda je evakuace u dotčené osoby možná vzhledem k úkolům, které jsou jí pro případ války přiděleny, a zákaz jakékoliv jiné samovolné evakuace bez povolení úřadů, než soupis všech osob a rozřídění, kdo zůstane a kdo ne. Musíme myslet na to, že v našem státě máme málo velkoměst a že po odchodu záložníků k armádě musí každý pracovat vlastně za dva. Proto stačí uvažovat jen o evakuaci těch osob, které jsou v městě přebytné a jejichž přítomnost zbytečně zatěžuje zásobování města. A těch bude v našich městech málo. Je pravda, že i venkov bude potřebovat nových rukou k práci. Avšak ta pomoc, která na venkov přijde z toho, čeho se města zbaví, bude asi hodně problematická.

Nadporučík děl. František Dvořák:

## Útoky bojovými chemickými látkami proti bateriím DPL v zápolí.

Nepřátelské letectvo se bude často snažit umlčet aktivní prostředky OPL., aby nemuselo počítat s jejich palbou při provádění svých úkolů. Útoky na palebná postavení baterií p. l. budou prováděny plánovitě podle připraveného předem časového rozvrhu, v rámci celkové místní akce nepřátelského letectva. Zpravidla současně s útoky na baterie bude provádět útočnickovo letectvo své hlavní bojové úkoly, na příklad bombardování objektů chráněných DPL. Překvapení, přinucení baterie k sebeobraně a odpoutání její palby od chráněných objektů budou často předpoklady, dostačujícími útočnicku k provedení hlavního úkolu jeho letectva. Běreme-li ještě v úvahu veliké rychlosti moderních typů letounů, blízkost nepřátelských letišť a pravděpodobnost, že letectvo napadeného nebude moci zasáhnout do boje včas (napadený nemá takovou vzdušnou převahu, aby jeho letectvo bylo nepřetržitě ve vzduchu na střehu), přicházíme k závěru, že prostředky pozemní obrany p. l. budou při rychlých akcích nepřátelského letectva často jedinými aktivními činiteli OPL.

Nepřátelské letectvo může útočit na palebná postavení baterií p. l. bombardováním, střelbou z kulometů a postřikem bojovou chemickou látkou.

Bude-li útočník bombardovat baterii z velké výšky, aby tak unikl z prostoru nejúčinnějšího postřelování z protiletadlových děl a kulometů, zmenší se pravděpodobnost zásahu bombardovaného cíle, která jest u trhacích pum podmínkou úspěchu. Jistějšího účinku za stejných podmínek dosáhne však útočník použitím plynových pum, protože u těchto pum se nevyžaduje taková přesnost zásahu jako u pum trhacích. Dopadení plynových pum do prostoru palebného postavení baterie přinutí baterii přerušit na několik okamžiků bojovou činnost a učinit opatření k ochraně proti bojovým chemickým látkám.